

مقایسه مصونیت اجتماعی و سلامت روانی زنان با حجاب و بدحجاب

دکتر غلامحسین انتصار فومنی¹

دکتر سحر کاوندی²

دکتر نقی کمالی³

منصوره انتصار فومنی⁴

فاطمه انتصار فومنی⁵

چکیده

پوشش و حجاب به عنوان امری فطری، عمری به قدمت وجود انسان دارد. حیا و عفت، خصلتی انسانی است و انسان به حکم نهاد و آفرینش خویش بدان رغبت دارد. پژوهش حاضر با هدف تعیین مقایسه مصونیت اجتماعی و سلامت روانی زنان با حجاب و بدحجاب، زنان خانه دار و شاغل، زنان شاغل در سازمانهای دولتی و سازمانهای غیردولتی، زنان متأهل و مجرد انجام گرفت. روش تحقیق از نوع پس-رویدادی است. حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از جدول کوکران و مورگان تعداد 169 نفر از زنان باحجاب و 157 نفر از زنان بدحجاب (جمعاً 326 نفر)، که دارای سنین مختلف (بیش از 18 سال)، شاغل و خانه دار و نیز دارای سطح تحصیلات متفاوت بودند، به صورت تصادفی تعیین گردید. ابزار سنجش این پژوهش، پرسش نامه پژوهشگر ساخته و پرسش نامه سلامت عمومی GHQ28 (28 سؤال) بود. رویی صوری و محتوایی آن را متخصصان تأیید نمودند. میزان پایایی با استفاده از روش اجرای مجدد $r = 0/79$ به دست آمد. از آزمون های t و همبستگی پیرسون برای تحلیل داده ها استفاده گردید. یافته هانشان داد زنان باحجاب از مصونیت اجتماعی و سلامت روانی بیشتری نسبت به زنان بدحجاب برخوردارند. مصونیت اجتماعی و سلامت روانی زنان خانه دار بیشتر از مصونیت اجتماعی و سلامت روانی زنان شاغل است. مصونیت اجتماعی و سلامت روانی زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر از مصونیت اجتماعی و سلامت روانی زنان شاغل در سازمانهای غیردولتی است. مصونیت اجتماعی زنان متأهل بیشتر از مصونیت اجتماعی زنان مجرد است. پژوهشگران نتیجه گرفتند حجاب با مصونیت اجتماعی و سلامت روانی، وضعیت اشتغال و محل اشتغال ارتباط دارد.

واژه های کلیدی: مصونیت اجتماعی، سلامت روانی، حجاب، محل اشتغال، وضعیت تاهل

¹ - استادیار، گروه روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران. ghfoumany@yahoo.com

² - دانشیار، گروه فلسفه، دانشگاه زنجان.

³ - استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

⁴ - کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی

⁵ - کارشناس ارشد روانشناسی

مقدمه

حجاب، عبارت است از پوششی که زن در برابر نامحرمان باید استفاده کند و از جلوه‌گری و خودنمایی بپرهیزد. بنابراین، حجاب، به معنای پوشش اسلامی بانوان دارای بعد ایجابی و سلبی است؛ بعد ایجابی آن وجوب پوشش بدن و بعد سلبی آن حرام بودن خودنمایی به نامحرم است؛ و این دو بعد باید در کنار یکدیگر باشند تا حجاب اسلامی محقق شود.

بر اساس اصل لزوم هماهنگی و تناسب آفرینش و قانونگذاری¹، خداوند لباس و پوشاک را در بین نعمات بیکرانش به بشر ارزانی داشت² و اشتیاق و تمایل درونی زنان به "حجاب" را با تشریح قانون پوشش مستحکم ساخت تا گوهر هستی "زن" در صدف پوشش صیانت گردد و جامعه از فرو افتادن در گرداب فساد و تباهی نجات یابد. از این روی تمام ادیان آسمانی، از جمله دین اسلام نیز به عنوان کامل ترین دین حجاب و پوشش را بر زن واجب و لازم شمرده‌اند.

حجاب، تنها از کارکرد فردی برخوردار نیست و فقط برای ساماندهی خلیات و ملکات نفسانی آدمیان، مؤثر نمی‌باشد، بلکه از کارکرد اجتماعی نیز برخوردار است؛ غرایز، التهاب‌های جنسی و معاشرت‌های بی‌بندوبار را کنترل نموده و بر تحکیم خانواده می‌افزاید. همچنین از انحلال کانون مستحکم و پایدار زناشویی جلوگیری نموده، امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد. اسلام، حجاب را از مصادیق مهم تحقق امنیت اجتماعی در جامعه معرفی کرده است. قرآن کریم نتیجه نهایی عفت را با تعبیری چون "خیر لهن"³، "أطهر لقلوبکم و قلوبهن"⁴ و "أزکی لهم"⁵ بیان می‌کند که مقدمه‌ای برای عقیف ماندن و آلوده نشدن به فحشاست.

خداوند در سوره اعراف ذیل آیات 26 و 27 می‌فرماید: «ای فرزندان آدم، ما لباسی بر شما فرو فرستادیم، که اندام شما را می‌پوشاند و زشتی‌های بدنتان را پنهان می‌سازد.» (یا بنی آدم قد أنزلنا علیکم لباساً یواری سوآتکم).⁶ و بعد به همه افراد بشر و فرزندان

¹ - سوره روم، آیه 30.

² - سوره اعراف، آیه 26

³ - سوره نور، آیه 60.

⁴ - سوره احزاب، آیه 53.

⁵ - سوره نور، آیه 30.

⁶ - سوره اعراف؛ آیه 26.

آدم، هشدار می‌دهد که مراقب فریب‌کاری شیطان باشند، زیرا شیطان سابقه دشمنی خود با پدر آن‌ها را نشان داده است: «ای فرزندان آدم! شیطان شما را نفریبید، آن‌چنان که پدر و مادر شما را از بهشت بیرون ساخت و لباس آنان را از اندامشان بیرون کرد، تا زشتی آنها را به آنها نشان دهد». (یا بنی آدم لایفتنکم الشیطان کما أخرج أبویکم من الجنة ینزعهنهما لباسهما لیربهما سوآتهما).¹ در آیه 22 از همین سوره گفته شده: «همین که آدم و همسرش از آن درخت ممنوع چشیدند بلافاصله لباس‌هایشان از تنشان فرو ریخت و اندامشان آشکار گشت». (فلما ذاقا الشجرة بدت لهما سوآتهما) و سپس می‌گوید: هنگامی که آدم و حوا چنین دیدند بلافاصله از برگ‌های درختان بهشتی برای پوشیدن اندام خود استفاده کردند» (و طققا یخصفان من ورق الجنة).²

در قرآن کریم در مورد حجاب و قانون‌مندی روابط زن و مرد، چهار آیه وجود دارد. که عبارتند از آیه‌ی 30 از سوره نور، و آیات، 59، 33 و 23 سوره احزاب. در سال پنجم هجری، پس از ازدواج پیامبر(ص) با زینب بنت جحش (همسر طلاق داده شده زیدبن حارثه)، خداوند حجاب را بر زنان حضرت قرار داد و به مؤمنان دستور داد، هرگاه از همسران پیامبر(ص) چیزی خواستید، از پشت پرده بخواهید (واذا سألتموهن متاعاً فاستلوهن من وراء حجاب). سپس دلیل این دستور را چنین بیان می‌فرماید: (ذلکم أطهر لقلوبکم و قلوبهن).³ پیش از نازل شدن آیه حجاب، در سوره احزاب، آیات دیگری نازل شده که در آنها، شأن همسران پیامبر(ص) در صورت نگهداشت تقوای الهی، از شأن دیگر زنان برتر دانسته شده است و به همسران پیامبر(ص) دستور داده شده بود که از حجره‌ها، مگر برای کارهای ضروری، خارج نشوند و با ناز و کرشمه، با مردان سخن نگویند و پسان دوران جاهلیت نخستین، خود را نیارایند (یا نساء النبی لستن كأحد من النساء إن اتقین فلا تخضعن بالقول فیطمع الذی فی قلبه مرض وقلن قولاً معروفاً. و قرن فی بیوتکن ولا تبرزن تبرج الجاهلیة الأولى).⁴ در مرحله اول همه مردان برابر دستور این آیه شریفه می‌بایست از پس پرده با همسران پیامبر(ص) سخن بگویند (قرائتی، 1383). در مرحله دوم، خویشاوندان نسبی از دایره این حکم بیرون شدند و آنان اجازه یافتند با همسران پیامبر(ص) بی آن که پرده‌ای در بین باشد، سخن بگویند

¹ - سوره اعراف؛ آیه 27.

² - سوره اعراف؛ آیه 22.

³ - سوره احزاب، آیه 53.

⁴ - سوره احزاب، آیه 32 - 33.

(طبرسی، 1986) (لجنح علیهنّ فی آبائهنّ ولابنائهنّ ولااخواتهنّ ولابناء اخواتهنّ ولابناء اخواتهنّ ولانساءهنّ ولامملکت ایمانهنّ واتقین الله إنّ الله کان علی کلّ شیء شهیداً)¹. در مرحله سوم استفاده از جلباب (چادر) به عنوان حقی برای همسران و دختران پیامبر (ص) و زنان مؤمن قرار داده شد (یا ایها النبی قل لأزواجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهنّ من جلابیبهنّ، ذلک أدنی أن یرفرن فلا یؤذین وکان الله غفوراً رحیماً)² ای پیامبر! به همسران و دختران خود و زنان مؤمن بگو: چادرهای خود را بردوش گیرند. برای این که شناخته و مورد آزار و اذیت قرار نگیرند و خدا آمرزنده مهربان است. در مرحله چهارم، آیات سوره نور احکام حجاب بانوان را روشن ساخت. قل للمؤمنات یغضن من أبصارهنّ ویحفظن فروجهنّ ولا یدین زینتهنّ إلا ما ظهر منها ولیضربنّ بخمرهنّ علی جیوبهنّ ولا یدین زینتهنّ إلا لبعولتهنّ أو آبائهنّ أو آباء بعولتهنّ أو ابنائهنّ أو ابناء بعولتهنّ أو إخوانهنّ أو بنی اخواتهنّ أو بنی اخواتهنّ أو نساءهنّ أو ما ملکت ایمانهنّ أو التابعین غیر اولى الإربة من الرجال أو الطفل الذین لم یظهروا علی عورات النساء ولا یضربن بأرجلهنّ لیعلم ما یخفین من زینتهنّ وتوبوا إلى الله جمیعاً ایها المؤمنون لعلکم تفلحون³. خداوند در این مرحله، به زنان پارسا و مؤمن فرمان می‌دهد: چشمان خود را از نگاه‌های ناروا فرو گیرند، اندام خود را بپوشانند، زینت و آرایش خود را به جز آن جا که ناگزیر آشکار می‌شود، بر بیگانه آشکار نسازند، سینه و دوش خود را به مقتعه بپوشانند، زینت و جمال را نمایانند، جز برای محرم‌های سببی و نسبی و یا زنان و کنیزکان و کودکان ناآگاه بر عورت زنان، چنان پا به زمین نکوبند که خلخال و زیورشان بیرون آید و آشکار شود. مرحله پنجم: از آیاتی که پیش از این، از آنها سخن گفته شد، روشن شد که زنان قسمت‌هایی از بدن خود را که پیش از نازل شدن آیه حجاب نمی‌پوشانده‌اند، لازم نیست آنها را در برابر خویشاوندان دوازده گانه مطرح شده در آیه 30 سوره نور (کسانی که لازم نیست زنان در برابر آنان جاهای زینت خود را بپوشانند، عبارتند از: شوهران، پدران، پدر شوهران، پسران، پسر شوهران، برادران، پسر برادران، پسر خواهران، زنان، مملوکان، طفیلانی که نیاز جنسی ندارند، کودکانی که بر عورت زنان چیره نشده‌اند)، بپوشانند. از ظاهر قرآن مجید، به دست می‌آید که حاضر شدن زن،

¹ - سوره احزاب، آیه 55.

² - سوره احزاب، آیه 59.

³ - سوره نور، آیه 30 و 31.

با لباس نامناسب و نمایاندن، شکم، سینه، ران و... در برابر خویشان نسبی، بی‌چون و چراه‌حرام است. حجاب در آینه روایات، پیامبر گرامی اسلام (ص) و معصومین (ع) می‌فرماید: پرهیز از پوشش بدن نما و نازک: روزی، اسماء - که خواهر زن پیامبر بود - ، با جامه بدن نما و نازکی به خانه پیامبر آمد. پیامبر، روی خود را از او برگرداند و فرمود: «یا أسماءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلِحْ أَنْ يَرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَ هَذَا» (و أشار إلى وجهه و كَفِيَه) ای اسماء! زن، وقتی به حد بلوغ رسید، نباید جایی از بدن و اندامش دیده شود، مگر صورت و دست‌ها» (سلیمان ابن الأشعث، 1409).

نهی از آرایش و استعمال عطر در خارج از خانه: پیامبر، در ضمن حدیثی، نهی فرمودند از این که زن، برای دیگران، خود را بیاراید، و فرمود: «فان فعلتَ كان حقاً علی الله عزّ و جل أن یحرقها بالنار» (مجلسی، 1983). و می‌فرماید: «وَأَمَّا الَّتِي تَأْكُل لَحْمَ جَسَدِهَا فَإِنَّهَا كَأَنَّ تَزِينُ بَدَنَهَا لِلنَّاسِ» و زنی که در روز قیامت گوشت بدن خود را می‌خورد، به این دلیل بود که بدنش را برای نامحرم آرایش می‌کرد، لازم است خداوند او را با آتش بسوزاند.

پرهیز زنان از شبیه ساختن خود به مردان: پیامبر (ص) فرمود: «لعن الله المُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ» (الصدوق، 1416). خداوند، مردانی را که شبیه زن می‌شوند و زنانی را که خود را شبیه مرد در می‌آورند، نفرین کرده است. امام باقر (ع) نیز، در ضمن حدیثی فرمودند: «لَا يَجُوزُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لَعَنَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ» جایز نیست که زن، خود را شبیه مرد نماید؛ زیرا پیامبر، مردانی را که مشابه زنان می‌شوند و همچنین زنانی که خود را شبیه مردها در می‌آورند ، نفرین کرده است (نوری، 1987).

نهی از نگاه‌های شهوانی به غیر همسر: از امام رضا (ع) نقل است که فرمودند: «حرم النظر إلى شعور النساء المحجوبات بالأزواج و غیرهن من النساء لما فيه من التهييج الرجال و ما يدعوا التهييج إلى الفساد و الدخول فيما لا یحل و لا یجمل و كذلك ما أشبه الشعور» (مجلسی، 1983). نگاه کردن به موی سر زنان، چه شوهردار و چه بی‌شوهر حرام است، زیرا سبب برانگیخته شدن غریزه شهوت مردان می‌شود و این برانگیختگی آنها را به فساد و انجام کارهای حرام و نازیبا می‌کشاند؛ چنان که نگاه کردن به قسمت‌های دیگر بدن نیز همین حکم را دارد.

عفت مردان نسبت به زنان مردم: پیامبر فرمود: «ای مردان نسبت به زنان مردم، عقیف باشید تا زنان شما عقیف بمانند» (العاملی، 1409). در مورد دوری از چشم‌چرانی از امام صادق (ع) نقل شده که می‌فرماید: «ای مردان چشم‌چرانی، تیری است مسموم از تیره‌های شیطان؛ چه بسا، نگاهی که حسرت‌های طولانی را در پی دارد» (همان).

حجاب در سیره حضرت زهرا (س): روزی مرد نایبایی با کسب اجازه به محضر حضرت زهرا (س) آمد. حضرت از او فاصله گرفت و خود را پوشانید، پیامبر اکرم (ص) که در آن جا حضور داشت از حضرت زهرا (س) پرسید: «با این که این مرد نایب است و تو را نمی‌بیند، چرا خود را پوشاندی؟» حضرت زهرا (س) در پاسخ فرمود: «اگر او مرا نمی‌بیند، من که او را می‌بینم، وانگهی او بو را استشمام می‌کند». پیامبر (ص) به نشانه تأیید شیوه و گفتار حضرت زهرا (س) فرمود: «أَشْهَدُ أَنَّكَ بُضِعَتْ مِنِّي» (مجلسی، 1983): گواهی می‌دهم که تو پاره تن من هستی». شهید مطهری (1384) در این باره می‌فرماید: «اسلام می‌گوید: نه حبس نه اختلاط، بلکه حریم. سنت جاری مسلمین از زمان رسول خدا همین بوده است که زنان از شرکت در مجالس و مجامع منع نمی‌شدند، ولی همواره اصل حریم رعایت شده است. در مساجد و مجامع، حتی در کوچه و معبر، زن با مرد مختلط نبوده است».

امنیت در قرآن

امنیت از مسایل بسیار مهمی است که در قرآن و روایات به گستردگی به آن اشاره شده است، از جمله:

الف) قرآن¹ یکی از اهداف استقرار حاکمیت خدا و استخلاف صالحان و طرح کلی امامت را تحقق امنیت معرفی کرده است. آیه "و إذ قال إبراهيم رب اجعل هذا البلد آمناً"² حضرت ابراهیم (ع) هنگام بنا نهادن کعبه به این نیاز فطری توجه کرد و از خداوند خواست که آن سرزمین را از نعمت "امنیت" برخوردار کند. و آیه "و إذ جعلنا البيت مثابة للناس و آمناً"³ خداوند نیز آن را همچون خانه امنی برای مردم قرار داد. امن دانستن خانه کعبه از جانب خداوند در حقیقت نشانه اهمیت صفت

¹ - سوره نور، آیه 55.

² - سوره ابراهیم، آیه 35.

³ - سوره بقره، آیه 125.

امنیت است. و آیه «و ضرب الله مثلاً قریه کانت آمنه مطمئنه یأتیها رزقها رغداً من کل مکان»¹ خداوند به عنوان نمونه آبادی‌ای را مثال می‌زند که امن، آرام و مطمئن بوده و همواره روزی‌اش به طور وافر از هر مکانی فرا رسیده است. در قرآن، «سلام علیکم بما صبرتم فنعم عقبی الدار»² این کلام ملائکه است که اولوالالباب را به امنیت و سلامت جاودانی و سرانجام نیک نوید می‌دهند.

ب) شعار اسلام یعنی "سلام" و سلام به معنای خود امنیت است. علامه طباطبایی در تفسیر سلام به آیاتی مانند آیه 54 سوره انعام و آیه‌های 27 و 61 سوره نور استناد کرده است. به تعبیر علامه طباطبائی (1363)، سلام دادن در حقیقت اعلام امنیت از تعدی و ظلم از ناحیه سلام دهنده به مخاطب سلام است. شخص سلام دهنده به مخاطب خود اعلام می‌کند تو از ناحیه من در امانی و هیچ‌گونه ظلم و تجاوزی از من نخواهی دید. همچنین وی در بحث از آیه «و لو أن أهل القرى آمنوا و اتقوا لفتحنا علیهم برکات»³ بیان می‌دارد: برکات به معنای هر چیز کثیری از قبیل امنیت، آسایش، سلامتی، مال و اولاد است که غالباً انسان به فقد آن‌ها آزموده می‌شود. امنیت بزرگترین پاداشی است که در بازساخت اهل حق از باطل، به اهل حق اعطا می‌شود: «فأی الفریقین أحق بالأمن»⁴. امنیت دارای ابعاد مختلف از جمله: امنیت معنوی، امنیت فردی و اجتماعی، امنیت سیاسی و اجتماعی، امنیت اقتصادی و امنیت حقوقی است.

رابطه حجاب با امنیت اجتماعی

عفاف، فرهنگ، روش و منش مسلمانان را تبیین می‌کند. اقتدار هدف عفاف امنیت جنسی زن و مرد و رسیدن به کمال مطلوب می‌باشد. مکارم شیرازی (1381) می‌نویسد، اقتدارای دو مفهوم عام و خاص است؛ مفهوم عام آن به معنی خویشتن داری در برابر هر گونه تمایلات فراطی و نفسانی است و مفهوم خاص آن به معنی خویشتن داری در برابر تمایلات بی بند و باری جنسی است.

¹-سوره نحل، آیه 112.

²-سوره رعد، آیه 22.

³-سوره اعراف، آیه 96.

⁴-سوره انعام، آیه 81.

حجاب بخشی از عفاف را تشکیل می دهد. عفاف حالتی درونی است که غرایز را تعدیل و به کنترل خود در می آورد، حجاب نیز به عنوان یکی از ابعاد عفت، غریزه خودنمایی و جلوه گری در زنان کنترل می نماید. زن با عنصر حجاب اسلامی، نه تنها به تهذیب، تزکیه نفس و ملکات نفسانی پرداخته و قرب الهی را فراهم می سازد، بلکه باعث گسترش روز افزون امنیت اجتماعی و ایجاد زمینه ای جهت رشد معنوی مردان می گردد؛ همچنان که خداوند سبحان، خطاب به پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «به مردان مؤمن بگو تا چشمان خود را از نگاه ناروا بپوشانند و فروج و اندامشان را محفوظ دارند، که این برای پاکیزگی جسم و جان ایشان، بهتر است»¹. همچنین می فرماید: «به زنان و دختران خود و به زنان مؤمن بگو که خویشان را با چادرهای خود بپوشانند که این کار برای آن است که آنها به عفت شناخته شوند تا از تعرض و جسارت، آزار نکشند (در امنیت کامل باشند)؛ خداوند در حق خلق، آمرزنده و مهربان است»².

با توجه به آیات قرآن مجید، به خوبی مشخص می گردد که هدف از تشریح وجوب حکم حجاب اسلامی دستیابی به تزکیه نفس، طهارت، عفت و پاکدامنی جهت استحکام و گسترش امنیت اجتماعی است. «وَ إِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَائِهِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَ قُلُوبِهِنَّ»³. چون نگاه نامحرم توسط مردان، باعث تحریک و تهییج جنسی آنان و در نتیجه منجر به از بین رفتن امنیت اجتماعی می شود، خداوند در کنار دستور حجاب و پوشش بدن به بانوان، مردان را نیز امر به حجاب و پوشش چشم کرده و نگاه به نامحرم را بر ایشان، حرام نموده است.

بنابراین حجاب صرفاً پدیده ای فردی نیست بلکه امری اجتماعی محسوب می شود. حجاب و عفاف، موجب احساس امنیت و شرف آدمی است و باعث می شود که آدمی بتواند در طول حیاتش درست فکر کند و تصمیم درست بگیرد (رجبی، 1386). امنیت اجتماعی زیربنا و پیش نیاز توسعه و پیشرفت یک جامعه است. منظور از مصونیت (امنیت) اجتماعی آن است که جان، مال، عرض و آبرو و موقعیت فرد، از جانب عوامل اجتماعی تهدید نشود، به حریم حقوق دیگران تجاوز نگردد و هیچ افساد و بی نظمی و اختلال در روابط اجتماعی و نیز ظلم و ستم که به عنوان عوامل تهدید کننده امنیت و آفت امان

¹ - سوره نور، آیه 30.

² - سوره احزاب، آیه 59.

³ - سوره احزاب، آیه 53.

می‌باشند در جامعه مشاهده نگردد. اخوان کاظمی (1386) معتقد است، مصونیت و امنیت اجتماعی به معنی امنیت جان، مال، آبرو و موقعیت شخص از جانب عوامل اجتماعی است. محبوبی‌منش (1385) می‌نویسد، مسأله حجاب از جمله آسیب‌های اجتماعی است که در سطح ظاهری جامعه نمایان می‌شود که می‌تواند برای مصلحان اجتماعی، نشانه‌ای از آسیب‌های اجتماعی در لایه‌های پنهان جامعه باشد که تغییرات ارزشی حاصل از آن یکی از عوامل عمده آن می‌باشد. منصورنژاد (1383) یکی از عوامل آسیب‌پذیری و خشونت جنسی علیه زنان، پوشش نامناسب زنان است که ممکن است پیام را به نحوی بدهد که مرد را به سوی خود بخواند. معین‌الاسلام و طیبی (1380) می‌نویسند، ممکن است برخی از زنان در انتخاب نحوه پوشش نامناسب خود قصد بد و نامشروعی نداشته باشند، اما پیامی که لباس آن‌ها به طرف مقابل منتقل می‌کند، این مصونیت را می‌شکند و سبب توجه مردان به آنها (ولو به نحو ناخواسته) می‌شود.

محمدی ری‌شهری (1377) معتقد است، از جمله کارکردهای حجاب اسلامی، مصونیت است، اما این مصونیت منحصر به بانوان نیست، بلکه شامل مردان نیز می‌گردد. اگر مرد می‌تواند برای زن مسئله‌ساز باشد، عکس این مطلب نیز درست است؛ زیرا جامعه فاسد، آسیب‌پذیر است و از عوامل فساد اجتماع، بسترهای مناسب برای گناه و انحراف است. نازکتبار و همکاران (1385) نتیجه گرفتند که دینداری تأثیر مستقیم بر بزهکاری داشته و بیشترین سهم را در تبیین ممانعت از بزهکاری جوانان به خود اختصاص داده است. کرامتی (1382) نتیجه گرفت که 77/5 درصد پاسخگویان، بدحجابی را به عنوان یک معضل شایع در جامعه می‌داند و 80/6 درصد بدحجابی را موجب آسیب‌رسانی به امنیت اخلاقی جامعه و 54/2 درصد نیز بدحجابی را عامل جرایم اخلاقی و 78/9 درصد نیز بدحجابی را عامل مزاحمت برای بانوان تلقی می‌کنند.

قهرمانی و همکاران (1379) از تحقیق خود چنین نتیجه گرفتند انجام اعمال مذهبی نظیر نماز، روزه و سایر عبادات اسلامی باعث ایجاد نوعی آرامش روانی در انسان شده که می‌تواند در کاهش اختلالات روانی مؤثر باشند. شهنی بیلاق و همکاران (1383) به این نتیجه رسیدند مسیرهای مستقیم از نگرش‌های مذهبی به خوش بینی، از خوش بینی به سلامت روانی و از سلامت روانی به سلامت جسمانی معنادار بود. و نیز صالحی و همکاران (1386) دریافتند که عملکرد مذهبی بر سلامت روان و منبع کنترل درونی تأثیر مثبت و مستقیم دارد. رجبی (1386) بین میزان نگرش به حجاب و اضطراب

دانش آموزان رابطه‌ی معکوس و معناداری به دست آورد. برخی تحقیقات حکایت از آن دارد که ادای فریضه نماز و تقید به اعتقادات دینی رابطه مستقیمی با کاهش اضطراب دارد (جلیلونند، 1380؛ وهاب زاده، 1380؛ ضرغامی و همکاران، 1380). صولتی و همکاران (1380) نتیجه گرفتند بین نگرش مذهبی و سلامت روانی رابطه مثبت وجود دارد. هدف از انجام این پژوهش تعیین میزان مصونیت اجتماعی و سلامت روانی در زنان باحجاب و زنان بدحجاب، زنان متأهل و مجرد، زنان شاغل و خانه دارو زنان شاغل در سازمانهای دولتی و غیردولتی است.

روش :

روش تحقیق از نوع پس-رویدادی است. جامعه آماری شامل کلیه زنان شاغل و خانه‌دار مجرد و متأهل شهرستان زنجان در سال 1387 بود که بیشتر از 18 سال سن داشتند. حجم نمونه آماری با استفاده از جدول کوکران 326 نفر تعیین گردید که 169 نفر از آنان از زنان باحجاب و 157 نفر از زنان بدحجاب تشکیل شده بود که به صورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری پرسش نامه سلامت عمومی GHQ28 و پرسش نامه پژوهشگر ساخته بود. روایی صوری و محتوایی آن را متخصصان تأیید نمودند. میزان پایایی با استفاده از روش اجرای مجدد $r = 0/79$ به دست آمد. از آزمون های t و همبستگی پیرسون برای تحلیل داده ها استفاده گردید .

نتایج :

جدول 1- نتایج اجرای آزمون t برای مقایسه میانگین مصونیت اجتماعی زنان باحجاب و

بدحجاب، مجرد و متأهل، شاغل و خانه‌دار و محل اشتغال آنها

Sig.	T	N	S^2	$\bar{X}$	مصونیت اجتماعی
0/01	7	169	0/37	4/16	باحجاب
		157	0/52	3/67	بدحجاب
0/01	7/78	233	1/15	2/92	مجرد
		93	1/04	3/85	متأهل
0/01	5/61	151	0/86	3/16	شاغل
		42	0/57	3/89	خانه‌دار
0/01	4/07	90	0/76	3/6	سازمانهای دولتی
		61	0/84	3/03	سازمانهای غیردولتی

چون t های محاسبه شده (7)، (7/78)، (5/61) و (4/07) بزرگتر از t جدول ($P < 0/01$ و $t = 2/576$) است، بنابر این مصونیت اجتماعی زنان باحجاب بیشتر از زنان بدحجاب، زنان متأهل بیشتر از زنان مجرد، زنان خانه‌دار بیشتر از زنان شاغلو زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر از زنان شاغل در سازمانهای غیر دولتی است.

جدول 2- نتایج اجرای آزمون t برای مقایسه میانگین سلامت روانی زنان باحجاب و بدحجاب

، مجرد و متأهل، شاغل و خانه‌دار و محل اشتغال آنها

Sig.	T	N	S^2	$\bar{X}$	سلامت روانی
$P < 0/01$	3/519	169	141/29	21/54	باحجاب
		157	233/68	26/89	بدحجاب
$P < 0/05$	2/31	233	165/43	24/76	مجرد
		93	62/61	22/05	متأهل
$P > 0/05$	0/56	151	145/56	23/35	شاغل
		42	129/43	24/48	خانه‌دار
$P < 0/05$	1/98	90	59/13	23/08	سازمانهای دولتی
		61	46/72	25/45	سازمانهای غیردولتی

چون t های محاسبه شده (3/519)، (2/31) و (1/98) بزرگتر از t جدول است، بنابراین سلامت روانی زنان باحجاب بیشتر از زنان بدحجاب، زنان متأهل بیشتر از زنان مجرد و زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر از زنان شاغل در سازمانهای غیر دولتی است. همچنین سلامت روانی زنان خانه‌دار بیشتر از زنان شاغل نیست.

جدول 2- نتایج اجرای آزمون همبستگی بین مصونیت اجتماعی و سلامت عمومی

مصونیت اجتماعی		
0/008	ضریب همبستگی	سلامت عمومی
0/886	سطح اطمینان	
326	تعداد	

با توجه به نتایج جدول بالا بین مصونیت اجتماعی و سلامت روانی همبستگی وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان مصونیت اجتماعی و سلامت روانی در زنان باحجاب و زنان بدحجاب، زنان متأهل و مجرد، زنان شاغل و خانه دار و زنان شاغل در سازمانهای دولتی و غیردولتی انجام گرفت.

همانگونه که نتایج پژوهش نشان داد زنان باحجاب از مصونیت اجتماعی بیشتری نسبت به زنان بدحجاب برخوردارند. این یافته با آیات 59 سوره‌ی احزاب و آیه 53 سوره احزاب که در قرآن مجید وجود دارد و نیز احادیث فراوانی که بوسیله ائمه معصومین (ع) روایت گردیده است از جمله " نگاه کردن به موی سر زنان، چه شوهردار و چه بی شوهر حرام است. زیرا سبب برانگیخته شدن غریزه شهوت مردان می شود و این برانگیختگی آنان را به فساد و انجام کارهای حرام و نازیبا می کشاند، چنانکه نگاه کردن به قسمت های دیگر بدن نیز همین حکم را دارد." مطابقت دارد.

زنان باحجاب از سلامت روانی بیشتری نسبت به زنان بدحجاب برخوردارند. این یافته با آیات 60، سوره‌ی نور، آیه 53 احزاب و با آنچه از آیات 22 به بعد سوره اعراف که در قرآن مجید وجود دارد و نیز احادیث فراوانی که از ائمه معصومین (ع) روایت گردیده است از جمله "من عقل عفا¹" (کسی که عقل دارد، عفت می‌ورزد مطابقت دارد.

¹- غرر الحکم، ج 2، ص 611.

همچنین با یافته های قهرمانی و همکاران (1378)، شهنی بیلاق و همکاران (1383)، صالحی و همکاران (1386)، رجبی (1386)، جلیوند (1380)؛ وهاب زاده (1380)؛ ضرغامی و همکاران (1380)، صولتی و همکاران (1380)، واعظی (1382)، عمران نسب (1377) و بوالهروی (1376) همسو است.

مصونیت اجتماعی زنان خانه دار بیشتر از مصونیت اجتماعی زنان شاغل است. زنان خانه دار نسبت به زنان شاغل با حجاب تر هستند، این یافته نیز دور از ذهن نمی نماید، زیرا محیط خانه نسبت به مکان هایی که زنان شاغل در آن اشتغال دارند، کنترل شده تر هستند و افراد خانواده نسبت به رعایت اصول، خود را مقید تر احساس می کنند، این مسأله در رفتارهای افراد خانه تاثیر گذار بوده و تا حدی سبب درونی شدن آنها می شود، اما مکان های اشتغال با توجه به گستردگی آن نسبت به خانه و روابط متفاوت و متعدد در آن و نیز سایر جوانب موجود در آن، محیطی است که کمتر قابل کنترل بوده و روابط حاکم بر آن متفاوت با خانه می باشد که این مسأله در رفتار زنان و حتی نوع پوشش آنها تاثیر گذار است، به این دلیل زنان خانه دار بیشتر از زنان شاغل مصونیت اجتماعی دارند. سلامت روانی زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر از سلامت روانی زنان شاغل در سازمانهای غیر دولتی است. این یافته نشان می دهد که زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر باید ضوابط و مقررات سازمانی و اداری را رعایت نمایند بتدریج رعایت حجاب در آنان به شکل رفتار مناسب و ملکه در می آید. و نیز به این دلیل زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر سلامت روانی دارند.

مصونیت اجتماعی زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر از مصونیت اجتماعی زنان شاغل در سازمانهای غیر دولتی است. از آنجایی که رعایت حجاب، دستور و وظیفه دینی است و فرد دیندار خود را ملزم به رعایت حدود آن می داند و از سوی دیگر یکی از الزامات قانونی کشور ما محسوب می گردد، از این رو زنان شاغل در سازمان ها و ادارات نیز باید تابع حکم شرع و مقررات قانونی در این خصوص باشند. به نظر می رسد نحوه نظارت بر اجرای صحیح این قانون در محیط کار و انطباق حدود شرعی حجاب در پوشش ظاهری و رفتار شاغلین در سازمان های دولتی بهتر، جدی تر و اصولی تر از سازمان های غیردولتی است. چون زنان شاغل در سازمانهای دولتی بیشتر ضوابط و مقررات سازمانی و اداری را رعایت می نمایند سبب مصونیت اجتماعی بیشتر آنها نسبت زنان شاغل در سازمانهای غیردولتی می شود.

مصونیت اجتماعی زنان متأهل بیشتر از مصونیت اجتماعی زنان مجرد است. این یافته نشان می‌دهد که چون زنان متأهل نسبت به زنان مجرد با حجاب تر هستند، و همچنین انتخاب نوع پوشش و رفتار بر پایه عفت، به عنوان هنجار پذیرفته شده و مقبول در خانواده‌ها محسوب می‌شود، لذا زنان متأهل خود را به رعایت آن مقیدتر و ملزم‌تر می‌بینند و به نوعی این مسأله را گامی در جهت تحکیم اساس خانواده و دوری از بی‌بند و باری تلقی می‌کنند. از سویی دیگر شاید بتوان گفت خودآرایی و جلب توجه دیگران در دختران مجرد به مراتب بیشتر از زنان متأهل است و این مسأله اگر به صورت درست و در جهت صحیح و مناسب مدیریت نشود گاه به اشتباه به شکل بدحجابی و یا رعایت کمتر حجاب تجلی می‌کند. لذا حلقه‌های محکم خانوادگی بخصوص زناشویی می‌تواند سبب مصونیت اجتماعی شود. یکی از کارکردهای حجاب، حراست از نهاد خانواده است. اگر مردی همواره چهره‌های زیبای زنان را ببیند، دیگر چندان میلی به همسر خود در خانه ندارد. ضمن اینکه اگر زنی مرتب مورد توجه، لبخند و کلمات شیرین و ستایش‌برانگیز دیگران باشد، دیگر شوهرش برای او، چندان جذابیتی نخواهد داشت. حاصل نمایش آسان زیبایی زنان، آسیب‌پذیر شدن نهاد خانواده خواهد بود. بنابراین زنان متأهل به دلیل رعایت حجاب و محدودیت‌های خانوادگی و نیز رعایت هنجارهای خانوادگی بیشتر مصونیت اجتماعی دارند.

سلامت روانی زنان متأهل بیشتر از سلامت روانی زنان مجرد است. این یافته نشان می‌دهد که زنان متأهل به دلیل رعایت حجاب و محدودیت‌های خانوادگی و نیز رعایت هنجارهای خانوادگی بیشتر سلامت روانی دارند.

منابع:

- قرآن مجید
- اخوان کاظمی، بهرام (1386)، امنیت و ابعاد آن در قرآن. مجله مطالعات اسلامی، شماره 75، بهار 86.
- ابی داود سلیمان ابن الأشعث (1409)، سنن ابی داود. بیروت: انتشارات موسسه کتب الثقافیه.
- الصدوق، ابی جعفر (1416)، علل الشرایع. ج2، بیروت: انتشارات مؤسسه دارالحجّه الثقافیه.
- العاملی، الحر (1409)، وسایل الشیعّه. ج14، قم: انتشارات موسسه آل البيت الاحیاء التراث.
- بوالهری، جعفر (1376)، بررسی مقدماتی اثر فشار اجتماعی بر گزارش افراد از نگرش مذهبی. مجموعه مقالات نقش دین در بهداشت روان .
- جلیل‌وند، محمدمبین (1380)، مطالعه رابطه نماز و اضطراب در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران. مجموعه مقالات نقش دین در بهداشت و روان .
- رجیبی، عباس (1386)، حجاب و نقش آن در سلامت روان. قم: مرکز انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی .
- شهنی بیلاق، منیجه (1383)، رابطه‌ی علی بین نگرش‌های مذهبی، خوش بینی، سلامت روانی و سلامت جسمانی در دانشگاه شهید چمران اهواز. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم سال یازدهم، شماره 1 و 2.
- صالحی، لیلی (1386)، رابطه بین اعتقادهای مذهبی و منبع کنترل با سلامت روان در دانشجویان. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین، سال یازدهم، شماره 1، بهار.
- صولتی، سیدکمال (1380)، بررسی رابطه بین نگرش مذهبی و مهارت‌های مقابله و سلامت روانی. مجموعه مقالات نقش دین در بهداشت روان .
- ضرغامی، مهران (1380)، مقابله مذهبی اضطراب . مجموعه مقالات نقش دین در بهداشت روان .
- طبرسی، امین الاسلام (1986)، مجمع البیان فی التفسیر القرآن. بیروت: انتشارات دارالمعرفه.
- طباطبایی، محمدحسین (1363)، تفسیرالمیزان. تهران: انتشارات محمدی.
- عمران نسب، محمد (1377)، بررسی رابطه بین اعتقادات دینی و سلامت روان در دانشجویان سال آخر کارشناسی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی .
- پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی.

- قرائتی، محسن (1383)، تفسیر نور. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ج 4
- قهرمانی، محمد (1379)، تأثیر روزه‌داری بر وضعیت سلامت روانی در مسلمانان. مجله علوم پزشکی و خدمات درمانی گناباد، سال ششم، شماره اول، بهار و تابستان.
- کرامتی، مه‌ری (1382)، حجاب از دیدگاه شهروندان تهرانی. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال اول، ش اول.
- مجلسی، محمد باقر (1983)، بحار الانوار. بیروت: انتشارات موسسه الوفا.
- محبوبی منش، حسین (1385)، «تأملی کوتاه درباره آسیب‌های اجتماعی به عنوان مسأله امنیت عمومی». فصلنامه دانش انتظامی، سال هفتم، شماره سوم.
- محمدی ری شهری، محمد (1377)، میزان الحکمة. ترجمه حمیدرضا شیخی، چاپ اول، مشهد: دار الحدیث.
- مطهری، مرتضی (1384)، مجموعه آثار. ج 19 و ج 4 و ج 9، تهران: انتشارات صدرا.
- معین‌الاسلام، مریم و طیبی، ناهید (1380)، روان‌شناسی زن در نهج‌البلاغه. قم: عطر سعادت.
- مکارم شیرازی، ناصر (1381)، اخلاق در قرآن. قم: چاپ دوم.
- منصورنژاد، محمد (1383)، مسئله زن، اسلام و فمینیسم. تهران: انتشارات نشر برگ زیتون.
- نازکتبار، حسین (1385)، نقش دینداری در ممانعت از بزهکاری (سرقت) جوانان شهر تهران. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره 22.
- نوری، میرزا حسین (1987)، مستدرک الوسایل. ج 3 بیروت: انتشارات مؤسسه آل‌البیت الاحیاء التراث.
- واعظی، سیداحمد (1382)، رابطه دعا و اضطراب. مجموعه مقالات نقش دین در بهداشت روان.
- وهاب‌زاده، عبدالوهاب (1380)، اعتقادات دینی و نقش آن در کاهش اضطراب. ارائه شده در اولین همایش بین‌المللی نقش دین در بهداشت روان، تهران، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.